

Joel J. Janicki

Soochow University, Tajpej

PRESERVING THE PAST: NIEMCEWICZ AS SENTIMENTAL AND HISTORICAL TRAVELER IN LITHUANIA IN 1819

I. Prologue:

Julian Ursyn Niemcewicz and Adam Kazimierz Czartoryski

Julian Ursyn Niemcewicz (1758–1841) was one of the most remarkable travelers of his times. His peripatetic life began in 1770 when he was in his twelfth year he undertook a journey from his hometown in the outskirts of Brześć (now in Belarus) to the recently founded School of Knights headed by Adam Kazimierz Czartoryski (1734–1823) and ended in the mid-1830s in exile in Paris where he remained but a traveler of the city's streets until his death in 1841. He knew only two periods of a settled existence, in the home of his American wife in Elizabeth, New Jersey in the early years of the 19th century, and the second, perhaps his happiest years, as the owner of his own modest estate of Ursino not far from Wilanów in the 1820s. His fate was largely bound up with the turbulent life of his homeland, marked by a cultural renaissance under the patronage and guidance of Stanislaw August Poniatowski, a great and promising reform movement, partitions, invasions, uprisings, defeats, periods of exile and imprisonment, and long years of foreign rule of his native land. Patriotic and creative writer that he was, he responded to the swirl of events in a multiplicity of ways: through dramatic works, novels, funeral speeches, fables, elegies, odes, satires, histories and memoirs, while at the same time recording his impressions of people, places and events in fascinating detail in his notebook and diaries. The present study examines one set of his travel diaries, the *Historical Journeys through Polish Lands* in the years from 1811–1828. Niemcewicz's journey through Lithuania in 1819 is the particular focus.

With respect to his values and his outlook on life, Niemcewicz was in great measure shaped by his relationship with Adam Kazimierz Czartoryski (1734–1823), which began in the 1760s, the Prince living on an estate not far from his

own family estate in Skoki and Kleniki. It ended some fifty-five years later with the death of his mentor and patron in 1823. His connection with the Czartoryski Family would continue to the end of his life in the persons of Stanisława Potocka (d. 1830), the daughter of Adam Kazimierz's sister, Izabela Lubomirska (1736–1816). Potocka, an intimate correspondent, provided a home for him at Wilanowa during Niemcewicz's Warsaw years and was instrumental in securing the land at Ursino for Niemcewicz. Adam Jerzy Czartoryski (1770–1861), meanwhile, was particularly close to Niemcewicz during the Congress Kingdom years and in the years of exile in Paris. At the end of his own long life the younger Czartoryski wrote the first biography and one of the most insightful books on Niemcewicz.¹

But it was Adam Kazimierz who wielded the greatest influence on Niemcewicz. He instilled in him a love for his country during his highly impressionable adolescent years that became his most dominant trait. His deeply instilled patriotism shaped the way he looked at the world and the way he wrote his works, giving a clear political dimension to all of his writings. A.K. Czartoryski also encouraged a love of learning in the spirit of the enlightenment that Niemcewicz was extremely responsive to and which his native curiosity would continue to nourish throughout his long life. The rich library collections of the Czartoryski Family, particularly at Puławy, to which the young Niemcewicz had unlimited access, fostered a love for books and transformed him into a connoisseur and a collector of old Polish manuscripts and scholarly works. Czartoryski also provided him with his first travel experiences, including trips to Vienna, Italy, France and England as well as to the eastern provinces, lands that Niemcewicz would revisit forty years later in the 1810s and 1820s that provided him with the experiences for his *Historical Journeys*: Lithuania, Wolhynia, Galicia, Podolia and Ukraine, among others. Furthermore, Czartoryski introduced him to the theater through the performance of his own plays at the School for Knights, which became such an important artistic medium for Niemcewicz, a medium for exploring, among others, the history of the Polish-Lithuanian Commonwealth. Perhaps, most importantly, Czartoryski encouraged and developed his early attempts at writing. In accompanying the General on his visits to his estates in the late 1770s and early 1780s, Niemcewicz served as his adjutant and was instructed to keep a record of the journeys, a habit he retained throughout his life.²

---

¹ *Żywot Juliana Ursyna Niemcewicza*, Poznań 1860.

² Adam Kazimierz Czartoryski dedicated his life to learning, political reform, the education of Polish youth; he was founder and director of the School for Knights/Cadet Corps. He helped develop textbooks, including a history of literature and Polish literature. He was the founder of the school's library with the abundant resources of the family library. He was the author

Fittingly, Prince Adam Kazimierz Czartoryski makes an appearance in the *Historical Journeys*. During his journey through Galicja in 1820, now ruled by the Austrians, undertaken a year after his Lithuanian travels, the traveler pays homage to his life-long mentor. Moving on from Leżajsk to Sieniawa he comes upon the estate of the now elderly Czartoryski, having settled there to exert his influence over the Austrian court on behalf of the Galician Poles. Niemcewicz is full of gratitude and fond memories of the Prince: yet the warm and effusive tone is filtered by sadness at the sight of the now frail man:

Najpiękniejszym jej (Sieniawy) zaszczytem jest sędziwy, cnotliwy, zasłużony Nestor narodu polskiego, książe imc Czartoryski, generał ziem podolskich. Od pięćdziesięciu lat znajomy panu temu, kilkanaście lat adjutantem przy boku w domy jego strawiwszy, komuż lepiej świadome być mogą jak mnie, cnoty jego obywatelskie, domowe, jego zasługi krajowe, ważne starania okolo edukacyi młodzieży, jego tak hojnie wylane na współziomków dobrodziejstwa! Patrząc na sędziwego starca, widząc, iż tak rzekę, cały wiek żyjący w nim jeszcze, ileż rzewnych wspomnień obudza się w sercu! Pomnaża się rozżalenie uwagą, iż podły biegu i praw natury, ten kształt, tak już słaby, tak pochylony do ziemi, ta postać śmiertelna, zawierająca cnotę tyle, wkrótce może zagasnąć, może nazawsze! I widok właściciela Sieniawy, i samo to miejsce, często pograżały mię w smętności. Byłem w kwiecie młodości, gdym tu był po raz ostatni. Budowy wiekuiste z drzewa, są te same, nie odmieniły się. A ja, co pod nimi wśród śmiechów i zabaw raczo biegałem, dziś smutny i zamysłony, powoli niepewnym postępuje krokiem. (425)

II

On May 29, 1819 Julian Ursyn Niemcewicz left Wilanów to set off on his journey through Lithuania. He reached an inn in Miłosna, and crossed the Vistula River at Zbytki, recollecting that this particular journey was a journey back home, back to his Lithuanian roots. “Tym to gościncem z domowych progów pierwszy raz wyjechałem na świat! Było to, pamiętam, lat temu czterdzieści ósm, to jest w roku 1770 w miesiącu sierpny, gdy ojciec wiozł mię do niedawno złożonej szkoły rycerskiej kadetów. Nie była to podróż bez niebezpieczeństwa; snuły się

---

of the school's handbook, *Katechizm kadecki*, in which he depicted the ideal cadet. With its emphasis on love of the fatherland above all and devotion to serving the country, Niemcewicz went far in realizing that ideal. In addition to the training he instilled at the school, Czartoryski continued to support Niemcewicz after graduating in 1777. He was allowed to enter his mentor's inner circle where he remained welcome throughout the long life of Adam Kazimierz and continued with Adam Jerzy both at Pulawy and Warsaw and in the Hotel Lambert in Paris for the remaining years of his life.

wszędy podjazdy konfederatów barskich; napastowani przez nich bywali podróżni. Ktokolwiek jechał do Warszawy, już był przez to samo Moskałem i łotrem, a zatem prawna zdobycza.”

His father had him hide their money and told him to say his rosary; as the young Niemcewicz's luck would have it, no confederates showed up to do them any harm. It becomes clear to the reader of his *Historical Journeys* (published posthumously in 1858) from the outset that this journey is laden with particular and personal meaning for Niemcewicz, filled with sites capable of arousing long-forgotten memories and deeper emotions and more powerful associations than those he experienced on his other historical journeys, nine in all, throughout former Commonwealth lands. The first two were undertaken during the brief period of the Duchy of Warsaw, the second just prior to and during Napoleon's invasion of Moscow; the majority occurred in the years 1816–1821 in former Polish lands, now the border provinces of the partitioning powers. The emotional aspect of this particular journey, its sentimental aspect one could say, is discussed in more detail below, for Niemcewicz as historical traveler, sentiment often rises to the surface and cannot be suppressed.

The complementary aspect to Niemcewicz's sentimentalism is his version of the enlightened traveler, the forward-looking traveler with faith in the power and will of the individual and society to improve one's surroundings and to make a better life for oneself and one's countrymen. On this Lithuanian journey the enlightened traveler is constantly challenged to keep his faith by the widespread poverty, the Russian military presence and the physical ruins of historical sites, churches and monasteries he encounters. He is struck by the ubiquity of an alien non-Polish community throughout his journey that disturbs and frustrates him. When he reaches the Bug pod Breściem on June 3, he is in the land of his youth. He had visited Brześć, the provincial capital, the previous year, 1818, on his journey through Wolhynia. At that time he had noted in his diary:

Spodziewałem się być mile zachwyconym, znajdując tę stolicę powiększoną, wydoskonaloną, słowem zamożnie kwitnącą. Przebóg! Jakże smutnie w nadziejach moich zawiedziony zostałem. Za dni młodości mojej, Brześć, acz nie górował, ile był powinien, bogactwem i przemysłem, stał jednak w mierze swojej. Dziś, nie także nieprzyjacielski, jak periodyczne, a dowieść można umyślnie zrzędzane pożary, zajmowanie domów na postoje żołnierskie, przeszkody w handlu, wszystkie profesye, wszystkie rzemiosła, wszelki rodzaj przemysłu żydom oddane, miasto to nieludnem i ubogiem sprawiły. Dwa niegdyś zdobiące go gmachy, Kościół pojezuicki i fara, sterczą w smutnych ruinach pożarem spłonione. (PH 219)

Niemcewicz was a naturally optimistic, high-spirited, ever curious and enlightened traveler; yet on this journey, all too often he comes face to face with seemingly hopeless backwardness, ruins, and widespread poverty and is forced to yield to his sentimental counterpart, the negative feelings churning within impossible to suppress. From time to time, the reader of the journals discovers that Niemcewicz channels his pent-up emotion into verse form, often directed at the Jewish denizens of the community, such as the following:

W innych krajach, wędrownik szczęśliwy,
 Coraz to nowe napotyka dziwy,
 Miasta pięknymi ozdobione sztuki,
 Ruch przemysłnego ludu, przemysł i nauki.
 U nas gdziekolwiek człek kroki się zmierza,
 Obraz smutnych widoków wszędy go uderza,
 Żadnej nigdzie odmiany: od Bugu do Nidy
 Wszędy też same piaski, ubóstwo i żydy.

The travel notes are littered with barbed and hurtful remarks directed at the Jewish population which Niemcewicz encounters at nearly every town and village on his journeys, most notably on this one through the lands of Lithuania. Niemcewicz's fear over and obsession with the pervasiveness of Jews in Old Poland culminated in a pamphlet written at the time he had been going on his historical journeys, composed most likely in 1820. Entitled "Rok 3333, czyli sen niesłychany" and also known as *Moszkopolis. Warszawa żydziąta*, Niemcewicz presents a fantastical Jewish capital and state of the future that has replaced Warsaw together with its Polish culture and traditions.³ It should be pointed out, however, that Niemcewicz's treatment of the Jewish population in the eastern provinces in his travel writing is not consistently negative. When he comes to the village of Mienie he spends the night at a Jewish-run inn. Here he is won over by the spirit of the place. "Porządno jest karczma w Mieni, trzymana przez żydów. Było to w piątek w wieczór; czyniły się wielkie przygotowania do szabasu. Już kugiel skończony i zamurowany został w piecu; dogotowywał się lakszyn (lokszyn) z cielęcina, szczupak i kasza. Już zapalono świeczniki, zasiadły stare i młode żydy około stołu; przy końcu bachury mniej lub więcej dorosłe zaczęły się pacierze i kiwania, powolne u starcy, żywsze, prędsze nierównie u dorosłych bachurów. Trwało to duże pół godziny.

³ For an account of the pamphlet's antisemitism, see *Moszkopolis: Warszawa żydowska albo antysemityzm Niemcewicza* by Paweł Dunin-Wasowicz and a review by Paweł Rzewuski in *Histmag* <https://histmag.org:moszkopolis> [Nov. 20, 2015].

The description continues and focuses on a Jewish mother looking proudly upon her son. The scene reveals Niemcewicz at his enlightened best with respect to a detailed observation of an interesting and moving scene, marked by deep appreciation of and artful insights into Jewish traditions, topped off with a classical allusion to Virgil, a favorite writer of Niemcewicz, and a reference to a Jewish institution of learning:

Już wszyscy skończyli, gdy dwunastoletni bachur, raz rozpędzony w kiwaniach, nie mogąc znaleźć równowagi, nic nie widząc ni słysząc, zagłuszony jak cietrzew, rzucał się jeszcze na wszystkie strony i przeraźliwie wrzeszczał. Matka patrzyła ze słodkim przejęciem na tę pełną nadziei wzrastającą hebrajską latorośl; a nie mogąc dłużej w piersiach macierzyńskich satysfakcji swojej utrzymać, rzekła z pychą drugiej Sempronii, a raczej czułością Wirgilego: Tu Marcellus eris, to jest, ty będziesz żydem. Nadzieje Hebrajki łatwo spełnić się mogą. Jest bowiem w Mieni podwydziałowa szkoła żydowska, gdzie zacne bachury już talmud zaczynają tłumaczyć. (208)

III

Niemcewicz as a writer is most widely known for his play *The Deputy's Return* (*Powrót posła* 1790) written and performed during the heady days of the Four-Year Sejm and for his *Historical Songs* (*Śpiewy historyczne*) first published in 1816 during the most active period of his historical journeys. Several Niemcewicz scholars, however, have considered his travel accounts to be among his most valuable works. Włodzimierz Bolecki begins his insightful essay on the life and works of Niemcewicz by comparing him to two well-known French travelers of the 1830s whom Niemcewicz had had occasion to meet in the last full decade of his life: Alexis de Tocqueville (1805–1859), visitor to Jacksonian America and author of *Democracy in America* (1835, 1840) and his countryman the Marquis de Custine, (1790–1859), traveler to the Russian Empire under Nicholas I (1796–1855) and author of the volume *La Russie en 1839* (1843), a work highly critical of the Russian political system in which the French traveler deploras an oppressed Russian society. Niemcewicz knew well both of these countries, future superpowers and rivals, and had much longer sojourns in both lands at the opposite ends of Europe than his French counterparts. In Russia Niemcewicz was a political prisoner (1794–96) and in America a political exile (1797–1807); his accounts of both experiences in the form of his prison memoirs *Notes sur ma captivité* (1803, 1843) and the *American Travel Diaries* (*Podróże po Ameryce*, 1796–1798; 1805) are vibrant, fascinating, and full of critical insight.

Another student of Niemcewicz, M. Budka, writes in the *Introduction* to his translation of the *American Travel Diaries*: “The memoirs and diaries, so long neglected, stand apart; unlike all others, written for the pleasure of recall, unexpectedly artistic in their intent, timeless in spite of their time-serving form and content.” (xxxvi) And in the words of J. Krzyżanowski, the travel diaries are “Undoubtedly, the most valuable monument that Niemcewicz raised for himself”⁴.

The present study is devoted to a reading of the travel diary of Julian Ursyn Niemcewicz (1758–1841) from 1819, his journey through Lithuania, one of his nine historical journeys made between the years 1811 and 1828 and later compiled and published posthumously in 1858 Paris (where many of his manuscripts were stored in the Hotel Lambert, later the Polish Museum and Library in Paris).⁵ The work was subsequently published in 1859 in Petersburg. For the purposes of this study, Niemcewicz is characterized as a multi-faceted traveler: primarily as a historical traveler, and characterized by two other somewhat contradictory and competing personas, as a sentimental traveler and as an enlightened traveler.

As a historical traveler⁶ Niemcewicz is determined to keep the past alive for his countrymen and their posterity, cataloguing its cultural relics, treasures and landmarks, rescuing them from oblivion in the absence of an independent Poland.⁷ What makes this journey particularly poignant for Niemcewicz and makes them historical, is the fact that in 1819 the 61 year old Niemcewicz is revisiting lands he had previously visited four decades earlier as an adjutant of Adam Kazimierz Czartoryski, *Generał ziem litewskich i Podola*, and he sees these lands

⁴ J. Krzyżanowski, *W świecie romantycznym*, Kraków 1961, s. 22.

⁵ An attempt to publish the travel diary in 1830 was stymied by the November Uprising.

⁶ See the essay A. F. Grabski, *Koncepcja dziejów Polski Juliana Ursyna Niemcewicza*, „Przegląd Humanistyczny” 1973, nr 1, s. 61–83, as well as *Koncepcja dziejów w „Podróżach historycznych po ziemiach polskich Juliana Ursyna Niemcewicza”*, [w:] *Julian Ursyn Niemcewicz. Pisarz, historyk, świadek*, 287–300, written by Martyna Deszczyńska.

⁷ After his return to Warsaw from the United States in 1807 Niemcewicz was appointed a member of the Education Commission. He replaced Fr. Kopczyński, author of a well-known Polish grammar, who had recently retired from his position of inspector of schools in the Polish provinces. Niemcewicz began his first historical journey in September, 1811 visiting the schools in Wielkopolska and Prussian-governed lands, keeping his notes separate from his reports on the schools sent to the Education Commission. Very little is mentioned about schools in the *Journeys*. Yet the interrelationship between his historical travels and his artistic works with historical themes is clear from his very first trip. Having arrived in Gniezno, he writes about the national hymn in his Historical Journey of 1811: „Gniazdo narodu naszego (founded by Lech, the capital of the Piasts, its Cathedral with its tombs of archbishops)... rzewnego tam doznałem uczucia, gdy kannonicy przez łaskawość dla mnie, stanawszy przed trumną św. Wojciecha, śpiewali pieśń Bogarodzicę złożoną przez niego. Jest to najdawniejszy zabytek języka naszego. Dano mi jej nutę oryginalną, która później w *Śpiewach moich historycznych* umieszczona”. See *Pamiętniki czasów moich*, Tom II, s. 274.

with that personal “historical” experience of his and with the highly trained eyes of an experienced traveler. His youthful journeys took him to many sites in a still independent Commonwealth, not only to those in Lithuania, including Wilno, Kowno, Słonim, and in White Russia, but to many other places in the Borderlands, (*Kresy*), including Kamienets Podolski, Chocim, and Tulczyno. He visited the great estates of the magnates that still retained their rich luster, and maintained the cultural and social traditions of Old Poland: He was the guest of the Radziwiłłs, Ogińskis, Sapiehas, Potockis, among many others. After forty years of battle-scarred history, Russian invasions and the Grande Armée’s advance and retreat, he bears witness to the decimation and devastation, the loss and ruin of mansions, monasteries, cathedrals and other cultural sites, the widespread looting and carting away of artefacts and items of value that largely ended up as the property of Russian dignitaries and housed in Russian museums. Most of the landed estates were confiscated and distributed to “deserving” members of the Russian military and the Empress Catherine’s long list of favorites.

Niemcewicz solidifies his historical knowledge presented to the reader by his use of historical sources frequently referred to in the text. He quotes liberally from the works of historians Wojciech Kojałowicz (Albertus Kojalavicius) (1609–1677), Maciej Strykowski (c. 1547– c. 1593) and Joachim Lelewel (1786–1861) and his *Rzut oka na dawność litewskich narodów* (1808), among others. These sources trace back to the first dwellers of the Lithuanian lands, the Herulowie and the Wendami in the regions of Liwonia, Inflanty, Estonia, Kurlandya and Meklemburg. The Herulowie, as Niemcewicz points out, spent a long time in Italy, bringing elements of Latin culture to Lithuania. (336)

For the purposes of this paper, Niemcewicz is also viewed as a sentimental traveler. Sentimentalism as a concept was not in use during the Polish enlightenment. The word “sentimental”, however, was associated with Laurence Sterne’s 1868 novel, *A Sentimental Journey through France and Italy*, which introduced a new literary sensibility. A term used earlier by Adam Smith⁸ with respect to moral reflections, Sterne gave the word an emotional coloring, prioritizing the experiences of the heart over the head. It suggests a spontaneous and sensitive engagement with the individuals, sites and situations encountered by the traveler, the immediacy of experience derived from personal encounters and the sensations derived from them.⁹

---

⁸ See his *The Theory of Moral Sentiments* (1759) and his use of the principle of sympathy for the feeling of moral sentiments and the understanding of the passions.

⁹ See T. Kostkiewiczowa for a discussion of sentimentalism in a Polish context in her monograph *Klasycyzm, sentymentalizm, rokoko* (1979). With respect to Niemcewicz she discusses

The writer as sentimental traveler builds upon the schema set forth by the narrator Yorick in Sterne's novel who identifies various types of travelers making the 18th century grand tour. Yorick distinguishes the sentimental traveler from the likes of "Idle Travelers, Inquisitive Travelers...Splenetic Travelers" among others. (9) Niemcewicz can be seen as a sentimental traveler in his responsiveness to the contingencies encountered on the road and by the strong emotions they elicit in him and that he gives expression to. The dominant emotion, the painful and bitter sadness of *smutek*, and its variants becomes a leitmotif of the diary as he bears witness to devastated sites, such as he had previously visited in happier times. Those sites in 1819 are infested with Russian soldiers quartered in local churches and monasteries, and defamiliarized by the pervasive presence of Jews in towns and villages and these encounters have a cumulative effect culminating at the end of the journey in an explosion of rage directed at the Russian oppressor and his frustration in coming to grips with his unenlightened countrymen. This fit of exasperation is what Chachaj focuses on in her study of Niemcewicz's journey through Lithuania.¹⁰

Niemcewicz can also be seen as an enlightened reform-minded traveler; in spite of everything, he remains forward looking and optimistic, ever on the lookout for signs of progress. He is a proponent of civic virtue and a devoted high-minded citizenry. This is the essential Niemcewicz, characterized by the enlightenment values of curiosity, love of knowledge, and filled with a passion for reform and improvement imbibed in his adolescent years at the School for Knights.

This historical traveler also views himself as a Lithuanian,¹¹ whose roots in Lithuania go back many centuries when his ancestors came to Lithuania from Italy, but he remains unable to speak the Lithuanian language. References he makes in the course of his Lithuanian Journey to his ancestors are discussed below. A number of his writings reflect his strong bond with Lithuania. Niemcewicz wrote several historical dramatic works with Lithuanian themes, including *Kiejstut. Tragedia w pięciu aktach*, written in 1820, a year after the Lithuanian journey. The Polish-Lithuanian alliance is celebrated in his *Jadwiga, królowa polska*,

---

the term in relation to his elegies "Smutki" written during his imprisonment in Petersburg (1794–1796) after the defeat at Maciejowice and the final partition of Poland.

¹⁰ Małgorzata Chachaj, *Uwagi o podróży Juliana Ursyna Niemcewicza po Litwie w 1819 roku*. Her essay is an investigation into the theme of epidemics and diseases to the body politic, the threat to the homeland, stemming from Russian control, and its oppressive and violent measures in keeping the Russian foot on the throat of the Lithuanian people.

¹¹ C.f. the term *stary Litwin* in the manner stated by Czesław Miłosz in a dialogue with Tomas Venclova, a representative młody Litwin in their book of dialogues, *Powrót do Wilna*, published by Kultura in Paris, 1979. The old Lithuanian can speak very little of the native language yet identifies with the country and its culture, whereas the young Lithuanian speaks native Lithuanian.

a three-act drama in verse, performed in honor of the inauguration of the Congress Kingdom in 1816. He was the author of the brochure *Listy Litewskie* on the eve of Napoleon's Second Polish War (1812), an attempt to convince Lithuanian nobles to support the war against Russia.

IV

Niemcewicz begins his journey to Lithuania by transporting the reader back to its historical beginnings, reminding him that his own roots run deep in Lithuanian soil. He proudly cites a litany of famous names with similar roots: "Wstyd było, acz w sędziwym wieku, odwlekać dalej historyczną mą podróż do prowincyi, w której i sam, i przodkowie mój żywot powzięli, co więcej do kraju, który w wojownikach, statystach, uczonych nie ustępuje koronie polskiej, do kraju, mówię, który nam dał Jagiełłów, który był ojczyzną Chodkiewiczów, Radziwiłłów, Ostrógskich, Sapiehów, w którym życie wzięli Kojałowicz, Poczobutt, Naruszewicz, Rejtan, Korsak, Kościuszko na koniec. Niech inni puszczają się do tchnącej wonią, ozdobnej cudnemi działami Auzonii; niech zwiedzają pyszne Paryże i bogate Londyny; ja idę zanurzać się w bory litewskie, nie tak może przyjemne i zabawne, lecz obchodzące mię żywo, bo składają część długo świetnej i długo nieszczęsney ojczyzny mojej". (335)

Niemcewicz's Lithuanian roots, we learn, go back more than nine hundred years when his Italian ancestors made their way north.

Okolo roku 900, Włosi, w liczbie pięciudziesiąt mężów, pod wodzami swymi Palemonem, Dorsprungiem, Prosperem, Cesorinem, Kolumna, Juljanem Ursinem i Hektorem de Rosa, Morzem Bałtyckiem, w zalew Kuronski zawienęli, i po Litwie i Żmudzi osiedli. Strykowski, szczęści dowodami, przyjąc tego dowodzi. Jakkowiek bądź, czyli to Włosi ci z ojczyzny swojej wygnani, czy chroniący się barbarzyńców napaści, czyli na koniec zaniecieni na brzegi te burzą tu przybyli, nam trudno wiedzieć; to tylko jest pewna, iż wyższością światła, słodyczą obyczajów tak się umieli mieszkańcom zalecić, iż ci przez kilka wieków wybierali sobie książąt z tych włoskich familij. (337)

Niemcewicz informs us of the significant roles the Italian emigrants eventually came to play in Lithuania, and notes the expansive sway of the Lithuanian Grand Prince in the region, alluding to the eventual religious conversion to Roman Catholicism Lithuania was to take:

Okolo 1223, Ryngold, syn Gimburta, jeden z potomków Palemona, pierwszy wziął tytuł wielkiego księcia litewskiego. Był on potężnym władcą; prócz bo-

wiem Litwy, Żmudzi, posiadał Kurlandę, Podlasie, Mazowsze, Pińsk, Polesie, Nowogród, Siewierz. Około roku 1240, Mendog, Syn Ryngolda, pozabrawszy wielu książąt krwi, odziedziczył władzę najwyższą, i z 600 przedniejszych Litwinami wiarę chrześcijańską przejął, i w roku 1252 od papieża Innocentego IV królem uznany, koronę na skronie swe włożył.

Niemcewicz is fascinated by the figure of Mendog, the one and only crowned king of Lithuania prior to its union with Poland. References to Mendog and other Lithuanian historical figures and events are found in several of the other historical journeys he made. Niemcewicz was fascinated by digging into ancient archives such as those of the Teutonic Knights as in the follow passage on Mendog:

Był to pierwszy i ostatni król litewski; i że był królem żadnej nie podpada wątpliwości. Będąc przed dwoma laty w Królewcu, sam widziałem zachowany w archiwach krzyżackich oryginalny traktat Mendoga [siedzącego na majestacie, z berłem i jabłkiem w ręku] z wielkim mistrzem, w którym taki jest tytuł: *Mendog primus rex Letoniae*. Pieczęć, przy traktacie tym doskonale zachowana, wyraża Mendoga siedzącego na majestacie, wkrótce pokruszył ołtarze prawego Boga i do bałwochwalstwa powrócił. (339)

Niemcewicz's description of the union of Poland and Lithuania is shown to be a necessity to end the constant warfare and incursions between the two peoples. He relishes the idea of the strength and prosperity that ensued from the union of Jagiełło and Jadwiga:

Roku 1334 Jagiełło, za pomocą Radziwiłła, szeroko Mazowsze i Sandomierz spłądował i wpadł do klasztoru Benedyktynów na Łysej Górze, i część krzyża Chrystusowego uwiózł do Wilna; później jednak drogie te szczątki powrócić musiał. Te były ostatnie Litwy w kraje polskie zagony. Po długich i krwawych najazdach i wojnach złączyły się dwa narody najpiękniejszym ze związków, bo związkiem dobrowolnej braterskiej jedności. Ręka pięknej Jadwigi wytrąciła oręż z dłoni zapalczych; spełnione u pańskich ołtarzy małżeńskie z Jagiełłą obrządki stały się świętami dwu ludów ślubami, trwały one przez wieki, trwały aż póki chciwość niewieścia duma i zemsta nie rozerwały związku, tak silnie spojonego wzajemną i braterską przychylnością. (343)

In spite of the pleasure and satisfaction Niemcewicz derives from the union of the two nations, the dominant emotion present in these writings is the sense of ineluctable mutability, deterioration and loss. On a particular occasion the sense of loss on both personal and national levels elicits a powerful reaction from the

traveler. The reader learns of a cherished personal remembrance in Niemcewicz's visit to a monastery outside the town of Słonim. He is keen on viewing a portrait of his great-great grandfather, which had been hanging in the corridor of the Bereza Kartuzka Piesko, "majętności marszałka słonimskiego Pusłowskiego." The monastery, „Sławny klasztor Księży Kartuzów,” was a site Niemcewicz had visited decades earlier. But the painting of his "prapradziad," Samuel Ursyn Niemcewicz, was now nowhere to be found. His attention shifts to portraits of the Sapiehas, the local magnate family:

Tam po obu stronach wisiały starożytne Sapiehów, założycieli konwenta tego, portrety. Przez otwarte drzwi w końcu korytarza wszedłem do kościoła. Co za pogodna wesołość, jak przytem wspaniała, uroczysta, w całym gmachu powaga! Uderza ogromny wybornego pędzla obraz w wielkim ołtarzu, cała rodzina Kazimierza Lwa Sapiehy, żony jego Radziwiłłówniej, wyrażona jest w postaci kłęzących. Dziwna rzecz, iż Sapieha ten nigdy nie miał włosów ni na brodzie ni na wąsach; tak go wyrażają wszystkie ówczense wizerunki, tak podają ustne tradycje. Niemniej wspaniałe były i inne ozdoby. (393)

In spite of his momentary fascination with the portraits of the Sapieha family, he becomes frantic in his search for the portrait and remains of his ancestor.

Zajmował mię żywo gmach ten; tu bowiem złożone są popioły prapradziada mego, Samuela Ursyna Niemcewicza, w roku 1648 zmarłego. Pamiętam, że przed czterdziestu laty widział portret i nagrobek jego. Szukałem go pilnie po wszystkich ścianach i po wszystkich kaplicach. Głuchy odgłos stóp moich rozległ się po świętym gmachu; słyszały go może schronione od dwóch wieków w ciemnościach grobu cnotliwego poprzednika prochy, lecz nie odezwał się żaden głos ludzki; zniknął wizerunek i nagrobek. (394)

In the course of his fruitless searching he is soon struck by the emptiness and utter silence of the monastery; eventually, he comes upon a lone cleric who gives the curious Niemcewicz an account of the decline and the doomed existence of the monastery:

Długo chodząc, wyszedłem znów na korytarz; ten otaczał na około cały gmach czworograniasty. Taż sama cichość, toż samo milczenie. Jużem zaczął rozpaczać, gdy w dalekim ciemnym zakręcie biały habit zakonnika mignął mi w oczach moich. Podwoiłem krok mój i wkrótce doznałem młodego kleroika. Postać jego była blada i wyschła, lecz ujmująca uprzejmością i słodyczą. Na zapytanie moje, czemu konwent, tak przed laty osiadły i ludny, tak głuchym, tak dzisiaj był opuszczonym:

jesteśmy bliżcy zgonu naszego, odpowiedział młody zakonnik; po trzydziestu nas przedtem bywało, dziś tylko jeden przełożony kapłan, dwóch drugich pojechało do synodu petersburskiego; przełożony chory jak dalece, że obcego zakonnika do odprawowania mszy trzymać musimy. Jest nas pięciu kleryków, lecz tym od lat kilku wyświęcenie wstrzymują; wielki jest zamach na skasowanie nas, synod chce dobra nasze zabrać na siebie, wojsko godzi na klasztor, Sapiehowie słusznie jak o przerwotną swą własność odzywają się o nią dla siebie. (394)

The silence reigning in the monastery is ominous. The cultural desolation and depopulation of the monastery are abetted by the withdrawal of the support of the local magnate patrons together with external pressures from the Tsarist army and the local orthodox church to seize its remaining resources.

Niemcewicz, through his engaging demeanor, learns of the quietist manner of life followed by the dwindling number of clerics, characterized by a disengagement from the world around them, a manner that he deems fatalistic and alien to his own feisty temperament and love of life. “Widać, iż celem Świętego Brunona było, zupełnie zakonników swoich odosobnić od świata, poświęcić ich całkiem modlitwie i przygotowaniom do wieczności. Pod względem apostołskim nawet nie są one tak pożyteczni, jak inni duchowni. Nie trzymając *curam animerum*, nie słuchając spowiedzi, nie miewając kazań, słowem zbawieniem dusz własnych i pokutą zdają się być tylko zajęci.”

Niemcewicz, in pondering the fate of the cleric and its aura of oblivion, becomes indignant, even incensed. He sees such a resignation from life as an extreme aberration, understandable only as an antidote from total despair, nothing less.

Ktokolwiek z ludźmi nie rozstał się szczerze, ktokolwiek całkiem zniechęcił się do świata, kto jakichkolwiek wspomnień pamiętać i żałować nie przestał, niech się nie zamyka w tych głuchych ustronnych mieszkaniach. Lecz kto kubek życia już głęboko wychylił, kto poznał znikomość obłud światowych, kto się zawiódł w przyjaźni, w miłości, kto patrzył na zdradzoną, skrwawioną, zniszczoną, rozszarpaną ojczyznę swoją, kto doświadczył, jak mało polegać można w Polsce na sprawiedliwości, słuszności, słowem na tem wszystkim, co szczęście ludów stanowi, kto się na koniec przekonał o znikomości i nikczemności wszystkiego, ten w tych głuchych zaporach znaleźć może ostatnie dla człowieka dobro-zapomnienie. Ach, stokroć lepsze dobrowolne wyrzeczenia się wolności, niż zwodnicze swobody! (395)

Niemcewicz waxes eloquent in the above passage, revealing the nature of the experiences he had lived through in the preceding forty years, giving vent to the full extent of his frustrating and seemingly futile efforts to champion Poland and

the Polish cause and preserve its stature as a proud nation. All of his projects bound up with the Towarzystwo Przyjaciół Nauk, including his *Historical Songs*, his *Dzieje Panowania Zygmunta III* (1819), and his historical plays, were designed to keep alive the memory of the Polish past and the flame of Polish patriotism. Niemcewicz had drunk his fill of the cup of life, and tasted its bitter dregs, he had witnessed his beloved fatherland “betrayed, bloodied, destroyed and torn apart.” His powerful reaction to the threat of oblivion by the way of life of the monks and the apparently imminent demise of their monastery, terrifies Niemcewicz, taking him to the brink of despair.

Niemcewicz’s dogged interest in the world around him and his concern for the whereabouts of his ancestor’s portrait earns him some degree of satisfaction.

Kiedy w tych pograżony byłem uwagach, znów cień wybladły mignął przed oczyma; był to posłaniec od Imć księdza przeora Oskierki, z zaproszeniem, bym się udał do niego. Sędziwy i schorzały, starzec przyjął mnie grzecznie. Na zapytanie, dlaczego by wizerunek i pamiatkę poprzednika mego wygnał z kościoła, odpowiedział, iż gdy jeden z następców jego odebrał dane klasztorowi przez poprzednika dobra Lewoszka, one przez sprawiedliwy odwet i pamiatkę odesłali do składni sprzętów: jakoż portret ten pokazano mi w tym składzie. Nie dosyć na tem, fundowane przez tegoż msza z muzyką u Sw. Kazimierza, od tegoż czasu ustali. *Tantaene animis caelestibus irae!*

Are there such angers for the heavenly minds? The question arises in the poem to Virgil’s *Aeneid*. Here it would seem that Niemcewicz identifies with the harsh fate of Aeneas, who in seeking a new homeland for his people, endures an endless stream of trials. Yes, indeed! There is much bitterness in the hearts of the gods and of men. And for Niemcewicz, a man of undying faith with a profound understanding that the vicissitudes of history may yet again prove fortuitous for his native land, the bitterness is met with perseverance and devotion to his lifelong task of preserving its historical and cultural records from oblivion.

V

In his approach to Wilno, Niemcewicz is struck by the beauty of its natural setting. “Trudno jest widzieć miasto leżące w tak pięknem położeniu jak Wilno, skropione przez dwie rzeki, otoczone wzgórkami, czarnym lasem, lub przyjemnymi zacienione gajami. Okolice jego są najprzyjaźniejsze położenie Werek, (the Verkiiai Palace, founded 1780) nie ustępują najpiękniejsze w Szwajcarii.” (387) Yet when he takes a closer look, he sees signs of recent devastation. “Ogromne gmachy,

które tam wzniosł książdz biskup Massalski¹², obrzucone przez Francuzów na szpital, zrujnowane i zniszczone, smutne tylko przedstawiają ruiny”. (388) The Palace of the Jagiellos has been transformed into a military hospital; „Pałac słuźników przedany na browar: wryte wszędy klejnoty herbowne tych wielkich domów, stały się znakami boleści lub szynkow.”

Arriving in Wilno near the end of his journey, he first visits the tomb of Witold in the Chapel of St. Kazimierz, begun by Zygmunt III and completed by Władysław IV in the 17th century. The tomb has a Latin inscription and a statue of the hero whose visage together with his imposing stature and embossed shield impresses the traveler as the manliest of men. “Ogromna postać, twarz, w której się i męztwo i srogość zarazem malują, obwisłe uszy, zuchwałe spojrzenia, zdaje się zgadnąć z tym charakterem Witolda, w jaki go nam dzieje skreśliły, u nóg jest herb wyrźnięty, wyrażający centaury strzelającego do węża, litera W, dwa księżyce i jeszcze płomieniste zwierzę. Był to herb noszony przez Witolda na tarczy.” (390)

Witold is presented vividly by Niemcewicz with his eye for essential detail. The rich symbolism features the two crescent moons that together with a flaming upright sword comprise the initial of his Latin name, Witold Alexander, conferred upon him when he converted to Christianity. Witold Kiejstutowicz, (c. 1350–1340) also known as Witold Wielki, in Lithuanian Vytautas, a national hero. In 1386 he paid homage to his brother Jogailo after his marriage to Jadwiga and his coronation as king of Poland in 1386. He recovered all the lands of his father Kiejstut taken by the Teutonic Knights and in the course of the 1390s expanded Lithuanian controlled lands from the Baltic to the Black seas, ultimately leading the Grand Duchy in the Battle of Grunwald in 1410, ending the century long threat of the Teutonic Knights and securing the Samogitian lands on the right bank of the Niemen (Nemanus) River for Lithuania. Witold helped create the Union of Horodlo in 1413, creating the political *modus vivendi*, granting equal rights to Lithuanian nobles and Polish *szlachta*.¹³

Niemcewicz makes no mention in the diary about the warm reception bestowed upon him in Wilno in the summer of 1819. He met with members of the Filaret Society, Adam Mickiewicz (1798–1855) and Jan Czeczot (1796–1847),

¹² Prince Ignacy Massalski, born in Olekszyce, a Polish-Lithuanian nobleman and later a priest who was named Bishop of Vilnius in 1762. A founding member of the National Education Commission, he was instrumental in establishing hundreds of schools. He resided in the above-mentioned Verkiiai Palace. For his support of the Targowica Confederation and his opposition to the Kosciuszko Uprising he suffered an ignominious death by hanging in the streets of Warsaw in June, 1794. See Daniel Stone, *The Polish-Lithuanian State, 1386–1795*, 2001, 314.

¹³ See Jarosław Nikodem, *Witold, Wielki Książę Litewski*, Kraków 2013, s. 55–58.

students at the University of Wilno and budding poets both. A poem written in honor of the elder statesman's stay in Wilno was published in the *Kurier Litewski*, 1819, nr 146 by Józef Kochański, *O pobycie Niemcewicza w Wilnie*. Kochański was the author of an earlier poem entitled *Do Juliana Niemcewicza*. (1818) The visitor's musical opera, *Jan Kochanowski w Czarnym Lesie*, (1815) a tribute to the great Renaissance poet, was performed during his stay at the Wilno Opera House.

Niemcewicz's descriptions of the Lithuanian landscapes resonate with those found in Mickiewicz's *Pan Tadeusz* (1834). Traveling through the countryside he delights in the beauty of the natural setting, praising the richness of the soil and its preciousness as a natural resource. "Długo brodzącemu po piaskach z Grodna do Merecza, jak mile rozweseliła oko żyzna i zielona cała postać krainy! Kraj przelegający się w pagórki, pasmem ciągnące się pola, łąny, nawet pszenicy, lasy czarne, w nich strugi czystej i wybornej wody, drogi twarde, wszędy obfitością nagrodzona praca rolnika". (362) Yet he exhibits frustration by the fact that more impoverished and less fertile lands such as the sandy soil of Brandenburg can be cultivated much more efficiently and profitably. Another similarity between the two works revolves around a border dispute. Niemcewicz notes how the Russian court system is bogged down with property disputes and the repurchasing of estates by the original, now impoverished owners. Thus was created a legacy of debt that afflicted local landowners, an economic form of enslavement that kept them burdened for generations. Finally, both Niemcewicz and Mickiewicz apostrophize Lithuania. The younger poet writing in exile and recalling the land of his youth, exclaims "Litwo! Ojczyzno moja! ty jesteś jak zdrowie!" (Book 1, Line 1, s. 3-4) For the older poet coming to terms with the Russian dominated countryside he can only express "Litwo moja biedna!" (362)

VI

In continuing his journey through the Lithuanian lands the traveler sees much that disturbs him, the after effects of the confiscation of estates imposed by Catherine II in the wake of the partitions and bitter memories of the crushing of the Kościuszko Uprising in Warsaw and the ensuing slaughter. The rewards lavished by her on Field Marshal Alexander Suvorov (1730–1800), "the butcher of Praga," are particularly unsettling. After describing the person and estate of Prince Radziwiłł in Nieśwież, and passing through Kobryn on the River Muchawiec, he notes with bitter irony that these had been previously royal lands confiscated by Catherine and awarded to Suvorov "za ludzkie i szlachetne czyny popełnione na Pradze." The redoubtable military commander and the nemesis of Poland dating back to the Bar Confederation in 1768 when he captured Kraków and defeated the forces of Kazimierz Pułaski, Suvorov brought a bloody end to the Kościuszko

Uprising, defeating the Polish forces at Brześć and delivering the coup de grace at Praga, followed by a massacre of the civilian population. In Suvorov's own words: "The whole of Praga was strewn with dead bodies, blood was flowing in streams."¹⁴

These lands were then later sold off to local Poles by his sons unwilling to reside so far from the Russian capitals. This gives Niemcewicz some degree of satisfaction: "Z radością usłyszałem dawną trąbkę polską, która na Wołyniu i w innych zabranych nam prowincjach, zastąpiła smutne dzwony, jak gdyby po zgonie ojczyzny naszej jeszcze dzwoniące." (347) The next site is Pruzany, former holdings of the Polish crown, which shared a similar fate of confiscated estates. Catherine, Niemcewicz's all-powerful nemesis, is held up for scorn.

Dobra królewskie stołowe, przez Katarzynę Rumiańcowowi dane. Hojna była niezmiernie niepokalana Katarzyna w szafowaniu zagrabioną królów polskich własnością. Wszystkie niezmiernie dobra stołowe, którem się przez tyle wieków utrzymywali królowie nasi dostojnie i wspaniele, rozdała na kochanków lub na wykonywaczów niecnych swych rozkazów. Tak jednym słowem, ekonomija szawelska, Jurburg, itd., 14,000 dusz męzkich mające, podała Płatonowi Zubowowi. Bóg wie, kto nie brał. Rubanów, faworytny cyrulik Bezborodki, dostał klucz staniłowski, u bram Grodna leżący. Szczęściem, że to wszystko to podkupywali, lub odkupują jeszcze Polacy. (348)

On his way to Rozanna on the River Zelwa, a tributary of the Nieman, Niemcewicz describes the palace, now abandoned, where one of his most beloved Polish rulers, Władysław IV (1596–1648), had hosted guests in the grand style.

Siedlisko niegdyś zamożnego domu Sapiehów. Zaniedbany pałac, który przed laty czterdziestu widziałem pysznym, wspaniałym ozdoby i sprzęty, jaśniejącym tysiącznymi światłami, brzmiącym muzyką, napełnionym tłumem gości, w którym, na koniec, w r. 1642, Władysław IV, z żoną swą, Maryą Gonzagą, przez dni dziesięć wesoło gościł, dziś jest częścią składem zboża, częścią obróconym na fabrykę przędzenia wełny. Fabrykę tę utrzymują żydzi, lecz nie używają żadnej hebrajskiej ręki; owszem najmują chrześcijańskie, żywiąc je i dając każdej dziewczynie po rubli na miesiąc.

Władysław, son of Zygmunt III, ruled the Commonwealth in the last phase of its greatness. As a young prince Władysław occupied the Russian throne during that nation's Time of Troubles, when the doughty Hetmen Żółkiewski

¹⁴ Isabel de Madariaga, *Russia in the Age of Catherine the Great*, Sterling Publishing Company, 2002, 446.

and Chodkiewicz “Uczyli księcia, jak królowie słąną.” It was a time when the Russian boyars paid the Polish prince homage, as it appears in Niemcewicz’s depiction of Władysław in the historical song devoted to him: “Z równym on blaskiem i szczęściem wojował, / Gdy polskie berło wziął w dzielną prawicę: / Drżał nieprzyjacieli, naród go szanował, / I miecz zakreślał Królestwa granice”. Niemcewicz heaped high praise on Władysław for the magnificence and splendor of his reign, a ruler beloved by the people for his valor and stateliness, when his nation enjoyed prosperity and good fortune. The good fortune did not survive his early death in 1648, the beginning of a new epoch in Polish history, when the nation, bereft of leadership, endured its own Time of Troubles beginning with the Chmielnicki Uprising in that same year. (*Władysław IV, Śpiew historyczny*) (literat.ug.edu.pl).

Niemcewicz is a historical traveler in a double sense here, both as one who knows the history of the times well through his own researches for his *History of Zygmunt III* and his *Historical Songs* and as a traveler to this same region in his youth “przed laty czterdziestu”. He is a living testament to the extent of the degradation of the traditional way of life and the “gościnność” he himself enjoyed as a youth, now all but forgotten, and of how the brilliant halls of the palace have lost their sheen, now reduced to a warehouse for grain and a factory for the carding of wool. Yet the local peasant girls are earning a living wage.

Słonim, somewhat more affluent, earns a few grudging words of praise. The River Szczora runs through it, its wide streets are neat and clean. When it comes to the local population, Jews, not Poles, dominate. „Ludność (każdy rozumie, że mówię o żydowskiej) dość znaczna.” In the town there are signs of industrial life: „Szum kilku młynów, tartaków daje jakiś pozór zażywienia i ruchu.” (392) The enlightened traveler is looking for signs of growth and enterprise, reasons for optimism for a better tomorrow.

Wśród przyciśnionego śpiącego w tym kraju przemysłu i handlu najmniejsze poruszenie przemysłowe jest ważnem. W jakimże stanie widziałem Słonim w roku 1778, a w jakim znalazłem go dzisiaj! Przed laty czterdziestu był mieszkaniem zamożnego w bogactwa i zaszczyty hetmana Ogińskiego. Liczny i świetny dwór, tłum gości z Litwy całej, teatr polski i włoski, śpiewacy, muzycy, ogromne stoły, złote i srebrne roztruchany i pukary. Dziś wszystko w zwaliskach. Pałac, obrócony na szpital, naprawia się dopiero; sterczą tylko mury, gdzie włoscy muzycy śpiewali; zarosły chwatem ogród, zarosło sitowiem kanały; wszędzie samotne sterczące kolumn lub na pół obalone poły murów, a w mieście i w całym państwie słonimskim, Moskal, Nowosilcow, właścicielem i panem! (392)

Niemcewicz fondly recalls the liveliness and cultural richness that emanated from the patronage of the magnates such as Michał Kazimierz Ogiński (1728–1800), a musician and composer as well as politician and military officer.¹⁵ The loss of such patrons and their replacement by the likes of Nikolai Novosiltsev (1761–1838), the enemy of Polish culture, was a source of utmost distress for the Sentimental traveler and his hopes for both a cultural and political revival of Poland.

When writing about Niemcewicz one should take into account his American experience, his American citizenship, and the American passport he held as a source of security in his ongoing battle with Novosiltsev and other Russian authorities. His admiration for America as a bustling land of freedom and free enterprise and for Americans who cherished their freedom and democratic ways was manifested in his biography of George Washington published in 1803 (*Krótkie wiadomości o życiu i sprawach generała Washingtona*). He admired the self-reliance of Americans in establishing a government for themselves and developing their Republic. Niemcewicz kept a portrait of George Washington hanging on the wall of his various dwellings in honor of his greatness, the values he represented and in fond memory of his stay at Mount Vernon.¹⁶ Thus, when he came to Pińsk, the last of the sites he visited on his Lithuanian journey, he saw a landscape and cityscape of great potential. He envisioned it as a regional commercial hub, ideally situated for trade by the great river system that Pińsk was at the heart of. “Podniosłyby się w Pińsku, napełnionymi produktami Europy i Azji! Przy swobodach, rozpleniałaby się ludność, zakwitłyby rolnictwo i przemysł. Lecz w wieku bagnatów wszystko to jest tylko snem próżnym.” (412) With vivid memories of the city and port of New York with its optimal location, natural harbor and rapid growth fostered by a free and unfettered people, he can only sigh for what Pinsk could have become free of Russian aggression and hostility.

Having arrived at his final destination in Lithuania, Niemcewicz feels called upon to give the reader a final reckoning of what he has come to see firsthand. “Skończywszy tę podróż po znaczniejszej części Litwy, cóż mam o ogólnym stanie i kraju, i mieszkańców powiedzieć?” (413) His sigh of deep disappointment is somewhat muted by his hopes for better times to come in the as yet unforeseen

¹⁵ Michał Kazimierz Ogiński was named Palatine of Wilno during the early reign of Stanisław Augustus and later Hetman of Lithuania. His properties were confiscated by the Russians after the First Partition, some being returned in the following years. Like Niemcewicz he was a member of the Patriotic Party during the Great Sejm. He was a connoisseur of art and a man of refinement, a contributor to Diderot's *Encyclopédie* and a composer of polonaises.

¹⁶ See Izabela Rusinowa, *Pana Juliana przypadki życia: Julian Ursyn Niemcewicz 1797–1841*, 1999, p. 356.

future: „Ach, jakże dalekim jest od tego bytu w którymby go i życzenia nasze widzieć pragnęły i położenie jego pod lepszym zarządzeniem dostawać..., niech się jednak na lepsze czasy choć na tej karcie zostaną.” (413)

Yet the pessimism about Lithuania's prospects is too deeply felt for him to remain silent. At the heart of the matter is the alien and corrupt system of justice that has been imposed on the Lithuanian land from without and has spread a contagion that destroys the life and livelihood of its inhabitants and their communities.

Ileż niebezpiecznych, zaraźliwych chorób toczy tę część politycznego ciała ojczyzny naszej! A najprzód, co stanowi pierwsze dobro obywatela, spokojność zniszczona jest wadnym trybem sprawiedliwości i powszechną pieniactwa zarażą. Każdy powiat ma swoje sądy osobne. Mnóstwo osób potrzebnych do tego, ciężka ztąd praca odbywana bezpłatnie, a trudność w dobraniu na urząd sędziowski osób znakomitych znajomością praw i cnotą. Tłum obcych nawet awanturników, zyskawszy sobie za rewersem posiadłość ośmiu dusz, drze się na urzędy te, i z szafunkiem sprawiedliwości pewne gotuje dochody. Cóż, że jest ostatnia apelacja do senatu petersburskiego? Któż tam kiedy wygrywając nie przegrał? A gdy po ostatnim choć ciężkim wyroku cieszył się, że koniec wydatkom i niespokojnościom położył, ostatni wypadły wyrok znów się niszczy i sprawa na nowo zaczyna. Wiadomo, że senat petersburski nie ma prawie spraw imperii, zatrudniają go całkiem procesa prowincji polskich, pieniactwo nasze obfitych mu do tego dodaje żywiołów. Chciwość, próżność w nabywaniu majątkości ziemskich na kredyt lub za pożyczone pieniądze, niesposobność po tylu klęskach uiszczenia się w słowie, porodziły tyle prawie majątków, ile eksdywizyj. Korzyści, które ztąd sędziowie i adwokaci ciągną, sprawiają, że się chciwie i porywczo zabierają do nich. Dodajmy kłótnie o granice. W takim stanie, któż żyje spokojnym lub pewnym swego? (414)

For Niemcewicz, the corrupt legal and self-serving system, its poisoned tentacles extending throughout the community, is the antithesis of his notion of civic virtue; rather the selfish materialistic values the system has spawned are demoralizing, deter hard work, initiative and positive community values. He continues his general remarks by examining the out-of-sync state of agriculture: “Pójdźmyż do rolnictwa, cóż znajdziem? W wielu bardzo miejscach nadzwyczajny ucisk włościan, a biegi, nie żeby mieć rolę dobrze upraną, lecz ażeby ją jak najobszerniejszą posiadać. Przy ścisniętym zakazami handlu, przepokupstwie celników, możeż przemysł zakwitnąć?” (414) Niemcewicz is critical of and concerned by the twisted values of rural landowners who fail to take pride in their tillage of the fields, preferring a prominent social position in its stead.

At the same time, he sees the quartering of Russian soldiers in public buildings and monasteries as undermining the sense of community and as a primary source of widespread demoralization and a consequent loss of integrity and self-worth. "Po postojach wojskowych zabierających darmo wszystkie domy na kwatery, wszystkie gmachy i klasztory na szpitale i składy, któż się zadziwi, że miasta upadają już całkiem? Z tymże postojem po wsiach nie tylko ucisk, ale jakież zgorzenie, jaka niemoralność szerzy się po całej prostej i nędznej rolników klasie. Wieśniak jedne ma tylko izbę; obok żony jego, biednej drużyny, łązą ogromne draby. Na cóż wtenczas wystawionemi nie są i czystość małżonek, i wstyd niewinnych dziewczyc, i mężów część własna? Słowem, powszechna niemoralność, chciwości zaraza, jeżeli prędkie i skuteczne nie nastąpią zaradzenia, w wątpliwym nawet połączeniu przypadku, nie przyniesie nam jak zawsze srogie, lecz ciężkie do sprostowania nabycie." (414-415) These unhealthy tendencies, if left unchecked, he fears will soon be all but impossible to eradicate.

By the time Niemcewicz had made this historical journey to Lithuania in 1819, he had seen and studied many European lands and lived and worked the land in New Jersey for nearly a decade, providing him with insightful perspectives in his appraisal of Lithuania. He is dumbfounded by the vast differences in wealth and well-being between the farmers of those western lands and those of Lithuania, i.e., by the impoverishment of Lithuania, in spite of its rich natural resources.

Jakimikolwiek przedmiotami uderzonym jest człowiek, sądząc o nich, porównywa je z innemi. Ileż traciła biedna Litwa moja, gdym ją w umyśle moim równał z innemi w Europie krajami! Pytałem siebie, czyliż grunta, czyliż rozdajność Brandenburgii, wielu części Saksonii, Szampanii we Francyi, skalistej Szkocyi i Szwecyi, lepsze są od ziemi naszej na Żmudzi, w Kowieńskim, Nowogródzkiem, Wołkowyskiem, itd.? Łatwa odpowiedź: tych pomienionch krain, czemuż, zapytałem znowu, w ubogich nawet prowincjach Francyi, Szkocyi, Szwecyi, w piaszczystej nawet Brandenburgii, widzimy lud swobodny, porządne miasteczka, uprawne role i wysilony przemysł człowieka, nagrodzony dobrym bytem? Małe, otoczone burzliwym oceanem na wyspach Orkadech miasteczko, nierównie jest bardziej i kwitnącem, i zamożnem, jak panujące nad wielu rzekami Kowno lub Pińsk. Odpowiedź na to wszystko jest równie łatwa, jak niebezpieczna. (415)

At this point of his journey the enlightened traveler comes up against a wall of indifference and backwardness and his uplifting vision of the incremental progress of human nature from generation to generation has darkened and his hopes for a promising future of his fellow countrymen are all but shattered. "Mówią, że

człowiek to duchem i światłem niebieskim obdarzone jestestwo, wszystkie swoje zdolności do wydoskonalenia siebie i bytu swego obracać powinien; mówią, że te nabycia, pokolenia pokoleniom w dziedzictwie oddawać powinny. Jam w zabranych prowincjach widział przeciwnie. W nich nie wydoskonalenie zdolności umysłów, lecz coraz większe zepsucie i nędzę pokolenia podają sobie.” (415)

VII

Niemcewicz was fascinated by strong leaders. In his long life he had come to know and admire such eminent figures as George Washington, Thomas Jefferson and Alexander Hamilton, America’s Founding Fathers. He was the companion of Kościuszko and the champion of Prince Józef Poniatowski. He knew the histories of all the rulers of the Polish and Lithuanian lands and singled out many for praise. In the course of his journey through Lithuania he identifies two of his favorite rulers of the Commonwealth, Stefan Batory (reigned 1576–1586) and Władysław IV. Both represented the spirit of the greatness of the Polish past and both were fated to die in Grodno. Niemcewicz describes these deaths in detail. But it was the respect that these leaders inspired among the rulers of neighboring countries that was of most importance to Niemcewicz. He mentioned that Stefan Batory had a particular affinity for Grodno: “On lubił położenie Grodna, przebywał w niem często” and spent his last days there. “Szanowani na ów czas byliśmy!” the traveler proclaims. (351) The Moscow Prince, the Turkish envoys, as well as those of the Tatars and the Wallachians all yielded to his authority.¹⁷

Similarly important for Niemcewicz was the fact that Władysław IV was able to maintain a prominent position for the Commonwealth among European nations, one to reckon with in foreign affairs. In bringing the reader to his deathbed he describes his stature as a king, not omitting personal features. He is praised for being a source of lasting glory to his people. “Po przyjęciu najświętszego sakramentu, trzy dni w okrutnych dręczy się boleściami. Przed drugą po północy 20 maja, (1648), jak najspokojniej Bogu duszę oddał. Z Władysławem zniknął ostatni promień sławy naszej. Żył lat 53, panował 16. Był to pan z wielkimi duszy przymiotami zrodzony, odważny, sławy chciwy, gardzący bogactwem, w młodości chowany w obozach, stał się doświadczonej i szczęśliwym wodzem, rozprze-strzenił państwa granice, Polskę jak ojczyznę, Polaków jak dzieci swe kochał. Był wzrostu sporego, włosów jasnych, poważny, a lubo znacznie otyły, w męzkich ćwiczeniach zręczny i skory.” (361) Niemcewicz delineates all these details with the

---

¹⁷ Niemcewicz quotes from a letter of his secretary J.K.M., Jerzy Chcialcom to J. W. Wolfgang Kownacki, Kanclerz Księstwa Siedmiogrodzkiego *O śmierci Króla Stefana* for the details. (350)

fondness of a grateful patriot and the wistfulness of a remembrance of a radiant past and a present covered by dark clouds. After the death of Władysław, the Commonwealth's borders were constantly encroached upon and gradually diminished.

It is the nature of the historical journeys to be expansive in space and time. The overall effect of the reading, in spite of everything, is the richness of the past, the love of the lay of the land, and the greatness of the Commonwealth in its life and leaders. Yet the homage and respect he pays to Kazimierz Wielki stands out among his descriptions for his greatness of mind. In his historical journey to Galicja which he undertook a year later in 1820, the valiant king is praised for his political wisdom in creating a unified land and a peace-loving kingdom. This is implicitly contrasted with the political domination and economic exploitation of the western provinces under Russian rule. For Kazimierz, “doznawszy już potęgi naszej, dziś łaskawości błagają, pogardzać korzającymi się byłoby nieludzkim, zabijać poddających się, okrutnem. Nie w zabójstwach, nie w stosach trupów, najpewniejsze zwycięztwa: ująć serca i przychyłność ludów, w tem laury niezwiędłe. Tak czynili Rzymianie, gdy zwyciężonym; narodom nadawali obywatelstwa prawa. I któż są Rusini? Lud pokrewny; jak my, acz innym obrządkiem, wyznawający Chrystusa: Niech więc orzeł polski i ich skrzydła swe przyjmie”. (360) Kazimierz was first in war and first in peace. He welcomed his defeated enemy, his Slavic brothers, to enjoy the strength of the Polish state and gave them the opportunity to become virtuous citizens.¹⁸

In spite of his disappointments and frustrations at the deplorable state of Lithuania under Russian rule Niemcewicz was possessed of sufficient worldly experience and accumulated wisdom to put things in perspective. Even though in the course of his long life he never enjoyed the sweet nectar of victory nor a return to glory of his native land, he continued to devote his efforts and plant seeds of hope for a national revival. He knew all too well of the mutability of all things, including political states and a status quo hostile to Poland's interests. His historical perspective is summarized in one of the poems he wrote in the course of his Lithuanian journey:

Cóż jest stałego na świecie?
Człowiek, dzielna jego praca,
Gmachów niebotycznych dziwy,
I siła w mężu, i piękność w kobiecie,
Wszystko czas nielitościwy,
Burzy, niszczy i wywraca.

¹⁸ Niemcewicz here cites an excerpt from the annals of Józef Bartłomiej Zimorowicz. (438)

Gdzież są, co krocie słały do potrzeby,
Pyszne setnemi bramy, Palmira i Teby?
Kędyż Atrydów Miceny,
Memfis, Korynt, i Ateny?
Nie masz ich, a przechodnia ciekawość niesyta
Próżno o imię ich pyta.
Tak było, tak będzie! Darmo myśl człowieka
We snach wiecznotrwałość dumnie się zacieka.
Nie wie, w zawrocie pysznym i nierozeznanym,
Że państwa, choć bez mety kreślą swe nadzieje,
Mają swego upadku i wzrostu koleje.
O! Jak nikczemne nasze starania, zawody,
Czas w locie swoim zmiata mocarstwa i grody.
Kto wie, czas ten nadejdzie, może niedaleki,
(W nieskończoności bowiem, cóż znaczą dwa wieki)
Kto wie, czas może przyjdzie, gdzie to wielkie państwo,
Co tyle ludów a smutne posłało poddaństwo,
Gdzie dumne samowładce, butne wojownicy
Pójdą w muzyki. (360)

Niemcewicz's musings in history gave him a broad understanding of the mutability of life in all its ongoing formations and transformations. He had insight into the fateful nature of change and the new patterns of possibility it is capable of creating, even if it would take two hundred years for his hopes for the revival of his native land to materialize. Two hundred years after Niemcewicz made the journey through Lithuania, he would have much to say about the changes in the region that have indeed come about should he have had the opportunity to undertake another historical journey.

Works Cited

- Bolecki W., *Julian Ursyn Niemcewicz*, [w:] *Pisarze polskiego oświecenia*, t. 2, red. T. Kostkiewiczowa, Z. Goliński, Warszawa 1994.
- Chachaj M., *Pamięć i zapomnienie – uwagi na marginesie „Podróży historycznych po ziemiach polskich między rokiem 1811 a 1828 odbytych” Juliana Ursyna Niemcewicza*, [w:] *Tożsamość, kultura, nowoczesność*, t. 2, *Czas, pamięć*, red. B. Morzyńska-Wrzosek, M. Kurkiewicz, I. Szczukowski, Bydgoszcz 2017.
- Chachaj M., *Uwagi o podróży Juliana Ursyna Niemcewicza po Litwie w 1819 roku*.
- Czartoryski A. J., *Żywot Juliana Ursyna Niemcewicza*, Poznań 1860.

- Dąbrowicz E., *Litwa Niemcewicza*, [w:] *Julian Ursyn Niemcewicz. Pisarz, historyk, świadek epoki*, red. J. Wójcicki, Warszawa 2002.
- Deszczyńska M., *Koncepcja dziejów w „Podróżach historycznych po ziemiach polskich Juliana Ursyna Niemcewicza”*, [w:] *Julian Ursyn Niemcewicz. Pisarz, historyk, świadek*, s. 287–300.
- Dunin-Wąsowicz P., *Moszkopolis: Warszawa żydowska albo antysemityzm Niemcewicza*, Histmag.org, 2015.
- Grabski A. F., *Koncepcja dziejów Polski Juliana Ursyna Niemcewicza*, „Przegląd Humanistyczny” 1973, nr 1, s. 61–83.
- Kojałowicz W., *Historiae Lituanae*, Vol. 1: Gdańsk 1650; Vol. 2: Antwerp 1669.
- Kostkiewiczowa T., *Klasycyzm, sentymentalizm, rokoko*, Warszawa 1979.
- Krzyżanowski J., *W świecie romantycznym*, Kraków 1961.
- Lelewel J., *Rzut oka na dawność litewskich narodów i związki ich z Herulami*, Wilno 1808.
- Madariaga I. de., *Russia in the Age of Catherine the Great*, London 2002.
- Mickiewicz A., *Pan Tadeusz*, oprac. S. Pigoń, Wrocław 1968.
- Miłosz C., Venclova T., *Powroty do Litwy* (1979), red. B. Toruńczyk, Warszawa 2011.
- Niemcewicz J. U., *Krótkie wiadomości o życiu i sprawach generała Washingtona*, [w:] *Pisma różne, wierszem i prozą*, Warszawa 1805.
- *Notes sur ma Captivité a Saint-Petersbourg en 1794, 1795 et 1796*, ed. Charles Sienkiewicz, Paris: Biblioteque Polonaise, 1843.
- *Pamiętniki czasów moich. Tom I & II*, Warszawa 1957.
- *Podróże historyczne przez ziemie polskie między 1811 i 1828*, Paris 1858.
- Niemcewicz J. U., *Rok 3333, sen niesłychany* (also known as *Moszkopolis. Warszawa żydowska*, 1817), published in Biblioteka im. Jana Jeleńskiego, Warszawa: Polak-Katolik, 1911.
- Niemcewicz J. U., *Śpiewy historyczne z uwagami Lelewela*, Kraków 1835.
- *Under Their Vine and Fig Tree. Travels through America 1797–1799; 1805 with some further account of life in New Jersey*. Translated and Edited with an Introduction and Notes by Metchie J. E. Budka, New Jersey: Grassmann Publishing Company, 1965.
- Nikodem J., *Witold, Wielki Książę Litewski*, Kraków 2013.
- Rusinowa I., *Pana Juliana przypadki życia: Julian Ursyn Niemcewicz 1797–1841*, Warszawa 1999.
- Rzewuski P., *Review of „Moszkopolis”*, Histmag <https://histmag.org: moszkopolis> (Nov. 20, 2015).
- Smith A., *The Theory of Moral Sentiments*, ed. by D. D. Raphael and A. L. Macfie, Oxford: Oxford & Liberty Classics, 1976.
- Sterne L., *A Sentimental Journey and Other Writings*, Edited by Tom Keymer, London: Everyman, 1994.
- Stone D., *The Polish-Lithuanian State, 1386–1795*, Seattle: University of Washington Press, 2001.
- Strykowski M., *Kronika polska, litewska, żmudzka i wszystkiój Rusi*, Warszawa 1985.

Virgil, *Aeneid*, Translated and with an Introduction by David West. Revised Edition, New York: Penguin, 1991.

Zatorska I., *Na Wołyń przez Ryczywół – o intertekstualności trzeciej „Podróży historycznej” Niemcewicza*, [w:] Julian Ursyn Niemcewicz. *Pisarz, historyk, świadek*, s. 301–313.

Joel J. Janicki

Soochow University, Taipei, Taiwan

PRESERVING THE PAST: NIEMCEWICZ AS A HISTORICAL AND SENTIMENTAL TRAVELER IN LITHUANIA IN 1819

Summary

The present study examines a journey through Lithuania made by Julian Ursyn Niemcewicz (1758–1841) beginning in May, 1819 and continuing throughout the summer months in his capacity of school inspector in the Department of Education. It was published posthumously in 1858, the centenary of his birth, as one of his eleven journeys in *Podróże historyczne po ziemiach polskich w latach 1811–1828*. Niemcewicz's Lithuanian travel notes are looked at from three perspectives, viewing Niemcewicz as an historical traveler, a sentimental traveler and an enlightened one, though these perspectives overlap to a significant degree. Niemcewicz can be seen in these notes as an historical traveler in a double sense: through his interest in the Polish and Lithuanian past that goes back a thousand years and through his personal history of recollections dating back to the late 1770s and early 1780s when he visited these same lands in what were more fortuitous times before the devastation of war, the loss of nationhood and the imposition of Russian rule impoverished the lands. Niemcewicz as a sentimental traveler places emphasis on the experiences of the heart, a sensitivity bound up with the types of experience and situations encountered that move him and touch his heart. A strong emotional response is elicited by the immediacy of experience derived from personal encounters and the peculiar sensations derived from them. For Niemcewicz, the viewing of the ruins of these historical lands and the demoralizing changes in the local populace elicits the predominant emotion of sadness (*smutek*).

An important aspect of Niemcewicz as both historical and enlightened traveler was his membership in the *Towarzystwo Przyjaciół Nauk* (Society of the Friends of Learning) and his devotion to its mission of keeping alive Polish traditions and identity given the loss of nationhood and the pressures placed on the population to conform to culture values alien to the historical tradition. Among his worst fears were the loss of traditional ways, the lack of interest in the greatness of the past, and the spread of apathy and demoralization in the current status of his countrymen as second-class citizens and Russian subjects. His *Historical Journeys* along with his *Historical Songs* (*Śpiewy historyczne* 1816) are intimately connected in their concern to preserve historical memory. The fate of Niemcewicz

as a writer and the fate of his writings are bound up with the vicissitudes of his times. His vision combined with hope was that, through the mutability of fate, his defeated and devastated nation would somehow regain its former standing among nations, even if it would take two hundred years.

Key words: Lithuania, Historical Traveler, Sentimental Traveler, Enlightened Traveler, Mutability.